

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2022/02/kojanitz-laszlo-mivel-magyarazzak-a-kozepiskolasok-a-torteneszek-kozotti-vitakat-12-04-06/>

Kojanitz László

Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

2020 tavaszán online kérdőíves kutatást végeztünk 11. és 12. évfolyamos diákok körében. A kutatás elsősorban a tanulók történelmi megértésének és történelmi tudatának megismerésére irányult. Ennek keretében azt is megvizsgáltuk, hogy a mai 17–18 évesek hogyan gondolkodnak a történészek közötti viták kialakulásának okairól. A szöveges válaszokat igénylő kérdőívet 75 különböző középiskolában tanuló diák töltötte ki. A válaszadók 66,7 %-a volt lány, 82,7%-a négyosztályos köznevelési intézményben, 81%-a állami fenntartású intézményben tanult. A diákok tanáraik révén szereztek tudomást a kérdőívről, amelynek kitöltése teljesen önkéntes volt.

Bevezető

2020 tavaszán online kérdőíves kutatást végeztünk 11. és 12. évfolyamos diákok körében. A kutatás elsősorban a tanulók történelmi megértésének és történelmi tudatának megismerésére irányult. Ennek keretében azt is megvizsgáltuk, hogy a mai 17–18 évesek hogyan gondolkodnak a történészek közötti viták kialakulásának okairól. A szöveges válaszokat igénylő kérdőívet 75 különböző középiskolában tanuló diák töltötte ki. A válaszadók 66,7 %-a volt lány, 82,7%-a négyosztályos köznevelési intézményben, 81%-a állami fenntartású intézményben tanult. A diákok tanáraik révén szereztek tudomást a kérdőívről, amelynek kitöltése teljesen önkéntes volt.

A történelmi megértés és a történelmi tudat

A kutatás megtervezésének első fontos feladata annak meghatározása volt, hogy mit is értünk történelmi megértésen és történelmi tudaton, valamint miért tartjuk szükségesnek ezek vizsgálatát a középiskolások esetében. A történelmi gondolkodás, a történelmi megértés és a történelmi tudat fogalma szorosan összekapcsolódik, s emiatt gyakran össze is mosódik. A közöttük lévő különbségek azonban a történelmi megismerésben betöltött funkciójukból kiindulva jól megragadhatók.

A *történelmi gondolkodás* célja a múltban történtek minél pontosabb rekonstrukciója. Egy kutatási kérdésre választ keresve dönteni kell a releváns forrásokról, az abban talált bizonyítékok megalapozottságáról és a válaszhoz való felhasználásuk módjáról.¹ A történelmi gondolkodás azon „*gondolkodási folyamatok és attitűdök összessége*”, amelyek a történettudomány intellektuális apparátusát jelentik.² Ezért ehhez a történettudomány vizsgálati módszerei és értelmezési keretei nyújtják a legjobb mintákat.³ Az utóbbi évtizedek

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

reformtörekvései leginkább arra irányultak, hogy ezek egy részével a tanulók is jobban megismerkedjenek az iskolai történelemoktatás keretében.

A *történelmi megértés* célja a történelmi interpretációk értő és kritikus olvasása.⁴ Az a megértési folyamat, amelynek során a különböző ismeretforrásokból származó és interpretációk alapján gyűjtött információk értéke és jelentése feltárul és beépül, illetve kontextualizálódik egy tágabb történelmi narratívába. Ehhez a múlt feltárásának sajátosságaira vonatkozó episztemológiai ismereteken kívül olyan stratégiai tudásbeli készségekre is szükség van, mint például a különböző forrásokon alapuló információk és következtetések összehasonlítása; az interpretációkat készítő szerzők perspektívájának és pozíciójának mérlegelése; a megismert tények és interpretációk kontextusba ágyazása.⁵ A történelmi megértés fejlődését az iskolai történelemoktatáson kívül jelentősen befolyásolhatja az is, hogy a diákok milyen műfajú és milyen színvonalú történelmi művekkel találkoznak, és miket kedvelnek leginkább.

A *történelmi tudat* funkciója a történelmi megismerésben nem a múlt egyes eseményeinek feltárása és megértése, hanem egy általános viszonyulás kialakítása a múltban történtekhez, illetve a múltból készült interpretációkhoz.⁶ Mekkora jelentőséget tulajdonítunk a múltban történteknek? Mi az, amit abból valóban fontosnak tartunk tudni, megőrizni és továbbadni? A múltból szerzett ismereteink miként formálják az emberi világ működéséről, a jelenről és a jövőről vallott elképzeléseinket, és hogyan befolyásolják a döntéseinket? A történelmi tudat formálódásában az iskolán kívül a családnak, a szociokulturális környezetnek, a személyes életútnak, az egyén által választott életmintáknak, példaképeknek és eszmei ideáloknak is fontos szerepe van.

A történészek közötti viták magyarázata – A kérdőíves kutatás eredményei

Úgy gondoltuk, hogy a diákok történelmi megértésének sajátosságairól és minőségéről sok mindent elárul az, ahogy a történészek közötti viták kialakulását próbálják megmagyarázni. Erre vonatkozott a diákok által kitöltött kérdőív következő feladata.

Írd le röviden (3-5 mondatban), szerinted miért alakulnak ki még a történészek között is viták akár ugyanazon eseményről, korszakról vagy személyről!

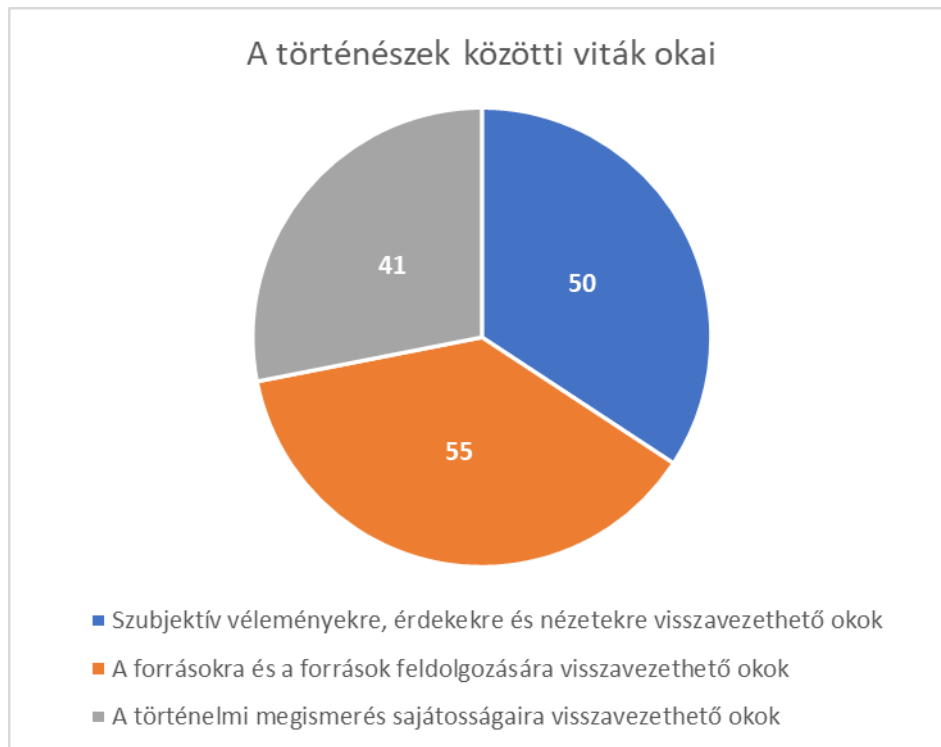
E kérdésre az online kérdőívet kitöltő diákok közül 63-an adtak érdemi választ, 2 tanuló rosszul értelmezte a kérdést, 10 tanuló pedig egyáltalán nem tudott vagy nem akart választ írni rá.

A viszonylag rövid szöveges válaszokat aprólékos tartalmi elemzésnek vetettük alá. A bennük szereplő állításokat, véleményeket és érveket külön-külön is értékeltük. A 63 rövid szöveges válaszban tartalmilag összesen 146 válaszelemet lehetett így elkülöníteni. Az elemzés eredményei alapján a középiskolás diákok által adott magyarázatok három jól elkülöníthető csoportba voltak rendezhetők aszerint, hogy milyen jellegű okokra vezették vissza a történészek közötti viták kialakulását:

- szubjektív véleményekre, érdekekre és nézetekre visszavezethető okok;
- a forrásokra és a források feldolgozására visszavezethető okok;
- a történelmi megismerés sajátosságaira visszavezethető okok.

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

1. ábra: A tanulói válaszelemek megoszlása a történészek közötti viták okairól

Az első csoportba sorolt válaszok a történészi vitákat is a mindennapi élet tapasztalatai alapján közelítették meg. E magyarázatok szerint az emberek természetéből következik, hogy mindenkinek mindenről megvan a saját véleménye. Tehát a múltban történekről is ki-ki a maga tudása, elképzelései, valamint személyes tapasztalatai, érdekei, világnézete és politikai nézetei szerint alakítja ki a saját véleményét, s próbálja megvédeni a maga igazát.

A középiskolások által írt válaszok több mint kétharmadában azonban voltak olyan meglátások is, amelyek a forrásokkal és a történelmi megismerés sajátosságaival hozták összefüggésbe a történészek közötti vitákat. Ezek a magyarázatok meghaladták a mindennapi gondolkodás szintjét, mert figyelmet fordítottak a múlt feltárásának speciális feltételeire és problémáira is. Egyrészt felismerték, hogy a történelmi eseményekről szóló viták kialakulása szorosan összefügghet a rendelkezésre álló források mennyiségével, megbízhatóságával és felhasználási módjával; másrészt voltak, akik arra is utaltak, hogy a viták valójában a múlt rekonstruálásának és interpretálásának természetes részét képezik.

Az egyéni szubjektivitásra, érdekekre és nézetekre visszavezethető okok

A diákok által írtakban összesen 50 olyan válaszelem volt, amely valamilyen módon az egyéni szubjektivitásra és különbségekre vezette vissza a történészek közötti viták kialakulását. E kategórián belül is azonban még további alcsoportokba lehetett rendezni a válaszokat (1. táblázat).

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

1. táblázat: A szubjektívitas szerepéről szóló válaszelemek jellemző típusai és a válaszelemek megoszlása

Az egyéni szubjektívitasra, érdekekre és nézetekre visszavezethető okok	
Minden embernek van saját véleménye.	24
Egyéni élmények, tapasztalatok és látásmódok is befolyásolhatják a történelmi eseményekről alkotott véleményeket.	13
Politikai célok és nézetek is közrejátszanak a történelmi eseményekről alkotott véleményekben.	4
Vannak, akik csak találgatnak, vagy megalapozatlan bizonyítékokra támaszkodva alkotnak véleményt.	2
Egyéni érdekek is befolyásolhatják a történelmi eseményekről alkotott véleményeket.	2
A vitázók történelmi ismereteinek mennyisége és minősége is különböző lehet.	2
Az eltérő világnézetek is befolyásolhatják a történelmi eseményekről alkotott véleményeket.	2
Vannak emberek, akik befolyásolhatók.	1
Összes válasz	50

Az ide sorolt válaszelemek nagy része (24) lényegében arról szölt, hogy mindenkinek mindenről megvan a saját véleménye, és ez a történészek esetében sincs másképp.

„Mindegyik embernek más a véleménye az adott dologról, és ez lehet a valódi ok, amiért a történészek között is viták alakulhatnak ki.”

„Mert mindenki a saját igazát próbálja bizonyítani. Mindenki máshogy gondolkodik egy adott eseményről vagy személyről.”

„Mindenki máshogyan gondolkodik, más-más következtetéseket vonnak le az egyes esetekből.”

„Mindenki különböző ezért a történészek sem egyformán gondolkodnak, és akár egymástól eltérő következtetéseket vonnak le.”

Viszonylag sok válaszban (15) megjelent az is, hogy a vélemények közötti különbségek az eltérő élettapasztalatokkal és látásmódokkal fügnek össze.

„A válasz nagyon egyszerű. Emberek vagyunk. Ahány ember, annyi élmény, tapasztalat, vélemény. Az intuíciónk különböztetnek meg minket egymástól. Miért van az, hogy két ember megnéz egy adott filmet és teljesen más érzésvilággal távozik a moziteremből? Mert más életet él. Más dolgokat tart fontosnak, mást lát meg, mást hall ki belőle.”

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

„Sokszor eltérő a véleményük, mert a neveltetésük is hozzájárul a személyes tapasztalatokkal a megítéléshez.”

„Mindenki más, és más szemszögből látja a világot, ennek köszönhető, hogy nézeteltérések, vagy kisebb-nagyobb viták alakulnak ki kiemelkedő események körül.”

Az előbb bemutatott választípusokhoz képest jóval kevesebben említették a személyes érdekek befolyásoló szerepét, valamint a tudás és képességek közötti különbségeket.

„Egyéni érdekeik is befolyásolhatják őket bizonyos információk nyilvánosságra hozásában.”

„Nem mindenki ugyanazokat az információkat tudja, saját vélemények eltérnek emberenként, amiről kevés a bizonyíték, sokkal több lehet a találgatás.”

„Esetleg a különböző előzetes ismeretek miatt.”

„Mert mindenki más nézőpontból néz egy adott témát. Sokszor az érzelmek is vezetik őket, és sokan elhisznek bizonyos hazugságokat.”

Viszonylag kevesen hozták összefüggésbe a történészi vitákat a világnézeti különbségekkel és a politikával (6), de azért erre is akad egy-két jellemző példa.

„Nem tudnak dönteni a hivatalos álláspont és a meggyőződés közül.”

„... van olyan helyzet is, amikor csak találgatnak, de alátámasztás nincs, mégis azt találja az állama leglogikusabbnak, és azt fogják a tankönyvekbe nyomtatni.”

A forrásokra visszavezethető okok

A forrásközpontú történelemtanítás eredményessége szempontjából kedvező eredménynek tekinthető, hogy a tanulók közül sokan a források feldolgozása során felmerülő problémákkal és sajátosságokkal magyarázták a történészek közötti viták kialakulását. Összesen 55 ilyen tartalmú válaszelemet találtunk (2. táblázat).

2. táblázat: A forrásokkal összefüggő válaszelemek jellemző típusai és a válaszelemek megoszlása

A forrásokra és a források feldolgozására visszavezethető okok	
A források hiányosok és töredezetek lehetnek.	17
A források ellentmondásosak lehetnek.	12
Nem ugyanazokat a forrásokat használják.	10
A források megbízhatatlanok lehetnek.	6

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

Nincs írásos forrás róla.	5
A források elfogultak lehetnek.	3
Nincs írásos forrás róla.	5
Nincsenek szemtanúk.	1
Új források és bizonyítékok kerülhetnek elő.	1
Összes válasz	55

A legtöbben (17) a források hiányosságára és töredezettségére utaltak.

„Kevés forrás maradt fent, vagy egyáltalán nincs biztos bizonyíték, ...”

„...amiről kevés a bizonyíték, sokkal több lehet a találgatás.”

„Nincsenek biztos források. Többnyire krónikák vannak, és az is, aki készítette, lehet, hogy szépíteni akarta az eseményt.”

„A források nem egyértelműek, hiányosak, többféleképpen értelmezhetők.”

A tanulók egy része a viták okainak magyarázatakor nem ragadt le a források hiányánál, hanem a források megbízhatatlanságából, a források közötti ellentmondásokból és a történészek által végzett szelekcióból fakadó problémákra is kitért, egy válaszó még az új források előkerülését is megemlítette az okok között.

„Kialakulhatnak viták azért, mert a forrás nem biztos, hogy teljes mértékben az igazat vallja.”

„Gyakran egymásnak ellentmondó források alapján ítélnék a történészek.”

„Szerintem azért alakulhatnak ki viták, mert többféle forrás is lehet, amelyek ellentmondhatnak egymásnak, illetve egy forrásnak ellentmondhatnak régészeti leletek, és az ilyen helyzetekben nem csoda, hogy viták alakulnak ki.”

„Más kutatási lehetőségek, források, ...”

„...más forrásból szed információkat...”

„Mert mindenki más mértékben vesz figyelembe különböző forrásokat.”

„Az is megtörténhet, hogy más források alapján értekeztek, ezért más tudással rendelkeznek.”

„Akár napról napra is kerülhetnek elő új bizonyítékok, így régebbi vélemények támadhatóvá válnak, + az eltérő források tanulmányozása.”

Akik így válaszoltak, már nem hiszik azt, hogy a források vagy a forrásokra alapozott történelmi interpretációk a múltban történtek tükörképei, és azt sem, hogy a viták csak abból

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

fakadnak, hogy az egyik történésznek igaza van, a másik pedig téved. Mindebben valószínűleg része van az iskolai történelemtanításnak is, mert ezek a megközelítések túlmutatnak a mindennapi életben lezajló viták tapasztalatain.

Azt is érdemes azonban megemlíteni, hogy a forrásokkal foglalkozó magyarázatok is lehetnek hibás szemléletűek. Ilyen hibás megközelítés például az, ha valaki kizárólag az írásos források vagy a szemtanúk hiányával magyarázza a vitákat. Hiszen ebben meghúzódhat az előfeltételezés is, hogy amennyiben vannak ilyen források, nincs alapja a további történelmi vitáknak.

[Azért alakul ki vita], „Mert nincs írásos feljegyzés arról az eseményről.”

„Ha nincs írásos bizonyíték róla, vagy újabb időkben esetleg már fotó, akkor kételkedhetünk annak valóságában.”

„Az írott bizonyíték hiányában nehéz egy definitív következtetést levonni.”

Problémaként értékelhető az is még, hogy sokan – az egyébként okosan gondolkodó válaszadók közül is – összemosták a forrás és a bizonyíték fogalmát.

„Sok ellentmondásos bizonyíték van.”

„... mert nagyon sok különböző bizonyíték van, hogy mi is történt akkor, és sok közülük teljesen máshogy mutatja be.”

Ez egy jellemző hiba még a felnőttek körében is. Azt jelzi, nem tudatosult eléggé, hogy egy forrás önmagában nem bizonyíték. Bizonyíték csak akkor lesz, ha valamilyen múltra vonatkozó kérdéssel összefüggésben megerősít vagy megcáfol valamilyen feltételezést.

A történelmi megismerés sajátosságaira visszavezethető okok

Összesen 41 olyan válaszelemet találtunk, amely a történelmi megismerés különböző sajátosságaira utalt (3. táblázat).

3. táblázat: A történelmi megismeréssel összefüggő válaszelemek jellemző típusai és a válaszelemek megoszlása

A történelmi megismerés sajátosságaira visszavezethető okok	
A múltban történeteket senki sem tudhatja egészen pontosan rekonstruálni.	7
Egymástól eltérően értelmezhetik a történeteket.	7
Vannak, akik bizonyítékokat keresve és azokra támaszkodva alkotnak véleményt.	6
A történelmi események feltárása esetében többféle helyes megoldás is lehetséges.	5

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

A múltban történeteket nehéz pontosan rekonstruálni.	5
A történeteket többféle szemszögből is meg lehet közelíteni.	5
Az utókor véleménye változik az egyes események és személyek megítéléséről.	2
A múltban történetekről csak általános következtetéseket lehet levonni.	1
A vita része a történelem feltárásának.	1
A történeteket többféle szempontból is meg lehet közelíteni.	1
Hibás következtetéseket is lehet vonni.	1
Összes válasz	41

Az ide besorolt válaszelemek is sokfélék voltak. Kezdve attól, hogy a múltban történeteket senki sem tudhatja egészen pontosan rekonstruálni, egészen odáig, hogy az utókor véleménye is változik az egyes események és személyek megítéléséről. Ez érett történelmi gondolkodást tükröz, hiszen e diákok többé-kevésbé már tudatában vannak annak, hogy a történészek sem lehetnek képesek minden kérdésre végső és vitathatatlan választ adni, még akkor sem, ha sok fontos és megbízható forrás áll a rendelkezésükre. Tudják, hogy a múltról készített rekonstrukciókban és interpretációkban mindig lesznek bizonytalanságok, ezért még ezek is csak valószínűsíthető következtetések.

„Mert a történelem egy olyan dolog, amit soha nem tudhatunk biztosra, mivel már elmúlt. Ha még hiteles szemtanúk alapján állítunk valamit, az se lehet teljesen biztos, hiszen az ember félreért dolgokat és csalhat az emlékezete.”

„... nem élték át esetleg ezen eseményeket, csak spekulálnak. Csak általános következtetéseket lehet szerintem levonni legtöbbször.”

„A korban született források és leletek alapján tájékozódnak, melyek lehetnek egymástól eltérőek vagy ellentétesek. Így a felállított következtetések különbözhetnek.”

„Nem voltak ott és nincsenek teljesen valóságos bizonyítékaik.”

„A tettek magyarázatára nincs lehetőség csak spekuláció.”

„... bizonyos személy vagy esemény megítélése nem biztos, hogy feltétlenül azonos volt a maga korában és a későbbiekben. Végül pedig az idő múlását okolom, hiszen nehéz nagy távlatból biztos tényeket állítani.”

„Sok minden megnehezítheti a történelmi kutatásokat és kutatómunkát is. Van olyan eset is, amikor egy utat követve teljesen más következtetést vonnak le a történelmi szakemberek.”

„Kevés forrás maradt fent, vagy egyáltalán nincs biztos bizonyíték, több dolog is ugyan olyan valószínűséggel elképzelhető.”

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

Sok válaszban érzékelhető volt annak felismerése is, hogy a különböző szempontok alapján egymást kritizáló, egymással vitatkozó, vagy éppen egymást kiegészítő interpretációk elkerülhetetlenek a múltban történtek rekonstruálásának esetében, s együttesen vihetnek közelebb egy minél teljesebb megértéshez és a valósághoz közelebb álló kép kialakításához.

„Szerintem azért, mert mindenki más szempontból nézi a dolgokat és mindenkinek más a véleménye.”

„Más nézőpontból, más értékrend alapján fogalmazzák meg véleményüket. Más szempontot vesznek figyelembe.”

„Másként értelmezik az adott eseményt, személyt.”

„Van olyan, hogy mindkét elképzelés lehetséges.”

„Sosem ér véget a történelem, így nem egyértelmű sosem, hogy egy lépés a múltban jó vagy rossz volt.”

„... ezért csak kutatni lehet utána és egy-egy kutatási eredményt lehet másképp értelmezni. Lehetséges, hogy a kutatás eredménye csak részeredmény, de ezt nem ismerték fel.”

A történelmi megismerés sajátosságait felismerő válaszok között is voltak olyanok, amelyek téves történelmi szemléletre utaltak. Ilyen például az általános szkepticizmus a történettudományi kutatások eredményeivel kapcsolatban.

„Ehhez hozzájárul az is, hogy nem élték át esetleg ezen eseményeket, csak spekulálnak. Csak általános következtetéseket lehet szerintem levonni legtöbbször.”

„Mindenkinek más szempontból vizsgálja azokat. Természetesen minden szakember a maga igazát hajtja. Nehéz kitalálni mi is az az egy tényleges igazság, és ez feszültségeket generál köztük.”

A különböző típusú okok keveredése a tanulók által adott válaszokban

Az egyes diákok által írt teljes szövegeket is összehasonlítottuk. A tanulói magyarázatok kb. fele volt olyan, amelyben valamilyen módon keveredtek egymással az egyéni szubjektivitásra, a forrásfeldolgozásra és a történelmi megismerés problémáira utaló válaszelemek (4. táblázat).

4. táblázat: A tanulói válaszok megoszlása aszerint, hogy milyen típusú válaszelemek szerepeltek a magyarázataikban

A különböző típusú okok keveredése a tanulók által adott válaszokban	
Szubjektivitásra és forrásokra utaló válaszelemek	10

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

Szubjektivitásra és a történelem megismerésének sajátosságaira utaló válaszelemek	7
Forrásokra és a történelem megismerésének sajátosságaira utaló válaszelemek	7
Mind a háromféle okra utaló válaszelemek	9
Csak a szubjektivitásra utaló válaszelemek	10
Csak a forrásokra utaló válaszelemek	11
Csak a történelem megismerésének sajátosságaira utaló válaszelemek	9
Összes válasz	63

Huszonnégy olyan tanuló volt, akinek a válaszában legalább kétféle ok is megjelent a különböző kombinációkban.

Kilenc tanuló magyarázatában mind a háromféle ok egyszerre megjelent.

„A történelem által fennhagyott bizonyítékok nem mindig egyértelműek és egy irányba mutatók. Más embernek lehet más véleménye. Sosem ér véget a történelem, így nem egyértelmű sosem, hogy egy lépés a múltban jó vagy rossz volt.”

„Másként értelmezik az adott eseményt, személyt. Esetleg más országból származnak, és ez is befolyásolja őket. Vagy nincs elég forrás, és így senki sem tud biztosat mondani.”

„Más nézőpontból, más értékrend alapján fogalmazzák meg véleményüket. Más szempontot vesznek figyelembe, vagy más forrásokra hivatkoznak.”

Sok olyan magyarázatot is találtunk, amely teljes egészében csak egyféle problematikára, csak a szubjektivitásra, csak a forrásokra vagy csak a történelmi megismerés sajátosságaira vezette vissza a történészi viták kialakulását.

Tíz olyan tanuló volt, akinek a magyarázatában kizárólag a szubjektivitásra utaló válaszelemek voltak.

„A válasz nagyon egyszerű. Emberek vagyunk. Ahány ember, annyi élmény, tapasztalat, vélemény. Az intuíciónk különböztetnek meg minket egymástól. Miért van az, hogy két ember megnéz egy adott filmet és teljesen más érzésvilággal távozik a moziteremből? Mert más életet él. Más dolgokat tart fontosnak, mást lát meg, mást hall ki belőle.”

Tizenegy tanuló válaszában csak a forrásokkal összefüggő magyarázatok voltak.

„Egyrészt a források hiánya, töredékessége miatt. Másrészt sokszor van olyan is, hogy két forrás teljesen másképp ábrázolja az adott eseményt, személyt, nehéz kiszűrni belőle, hogy mi az, ami igaz, mi pedig a szerző hovatartozásának köszönhető színezet. Illetve emberek megítélése az alapján is változhat, hogy szimpatikus-e számunkra.”

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

Kilencen csak a történelmi megismerés sajátosságait említették a viták okaiként.

„Mert a történelem egy olyan dolog, amit soha nem tudhatunk biztosra, mivel már elmúlt. Ha még hiteles szemtanúk alapján állítunk valamit, az se lehet teljesen biztos, hiszen az ember félreért dolgokat és csalhat az emlékezete.”

Ha az egyes tanulók magyarázatait abból a szempontból vizsgáljuk meg, hogy milyen típusú okokra vezették vissza a történészi vitákat, szinte ugyanazokat az arányokat látjuk, mint a válaszelemek eloszlásának esetében. A tanulók kétharmadának a magyarázatában szerepet kapott a források és a történelmi megismerés problematikája is.

2. ábra: A tanulói magyarázatainak megoszlása a történészek közötti viták okairól

Összegzés

Az online kérdőívet önkéntesen kitöltő 11. és 12. évfolyamos középiskolai diákok túlnyomó többsége érdemi választ tudott adni arra a kérdésre, hogy milyen okokkal magyarázhatók a történészek közötti viták. A válaszok sokszínűsége és megfogalmazásuk természetes stílusa arra utal, hogy a fiatalok valóban elgondolkodtak a kérdésen és igyekeztek saját magyarázatot adni. Ezt is figyelembe véve kedvező eredménynek tekinthető, hogy a magyarázataik kétharmad részét olyan válaszelemek tették ki, amelyek túlmutattak a mindennapi gondolkodásmódon. A válaszelemek egyharmada a forrásokra és a források feldolgozására visszavezethető okokat említett, míg egy másik harmada a történelmi megismerés sajátosságaira utalt. Csupán tíz olyan tanuló volt, akinek a magyarázatában

Kojanitz László: Mivel magyarázzák a középiskolások a történészek közötti vitákat?

kizárólag a szubjektivitásra utaló válaszelemek voltak. A nem reprezentatív mintán alapuló eredményekből nem vonhatunk le általános következtetéseket a hazai középiskolai oktatás eredményességéről. Ugyanakkor a történelmi vitákról adott tanulói magyarázatok sajátosságainak elemzése felhívhatja a történelemtanárok figyelmét a történelmi ismeretek és interpretációk értelmezésével összefüggő problémákra és feladatokra. Arra is emlékeztetve, hogy a történelmi megértés fejlesztésének mennyire érdekes és hasznos eszközei lehetnek az ilyen témájú beszélgetések a tanórákon is.

IRODALOM

- CHAPMAN, Arthur (2014): Using Jörn Rüsen's 'Disciplinary Matrix' to Develop Understandings of Historical interpretation. Pre Publication proof. *Caderno de Pesquisa: Pensamento Educacional*, 9 (21): 67-85.
- CHAPMAN, Arthur (2016): Historical Interpretations. In: DAVIES, Ian (Ed.): *Debates in History Teaching* (2nd Edition). London and New York: Routledge, 96-108.
- F. DÁRDAI Ágnes (2006): A történelmi tanulás sajátosságai. In: *Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás I.* ELTE BTK – Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, Budapest, 14-29.
- LAVILLE, Cristian (2004): Historical Consciousness and Historical Education: What to Expect from the First for the Second. In: SEIXAS, Peter (Ed.): *Theorizing Historical Consciousness*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 165–182.
- LEE, Peter – ASHBY, Rosalyn (2000): Progression in Historical Understanding among Student Sages 7-14. In: STEARNS, Peter N. – SEIXAS, Peter – WINEBURG, Sam (Eds.): *Knowing, Teaching, and Learning History: National and International Perspectives*. New York: New York University Press, 199-222.
- LÉVESQUE, Stepanne (2018). Removing the "Past": Debates Over Official Sites of Memory. *Public History Weekly*, 6(29). DOI: 10.1515/phw-2018-12570
- MORTON, Tom – SEIXAS, Peter (2013). *The big six: historical thinking concepts*. Toronto, Canada: Nelson Education.
- RÜSEN, Jörn (2006). Historical Consciousness: Narrative, Structure, Moral Function, and Ontogenetic Development. In: SEIXAS, Peter (Ed.): *Theorizing Historical Consciousness*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 63–85.
- VAN SLEDRIGHT, Bruce (2014): *Assessing Historical Thinking and Understanding Innovative Designs for New Standards*. New York and London: Routledge.
- VOSS, James F. – WILEY, John (2006). Expertise in history. In: ERICSSON, K. Anders – CHARNESSE, Neil – FELTOVICH, Paul J. – HOFFMAN, Robert R. (Ed.): *The Cambridge handbook of expertise and expert performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 569–584.

ABSTRACT

Kojanitz, László

How do students reason about causes of historical debates?

In 2020, an online survey was conducted among 11th and 12th grade students. The research focused on students' historical understanding and historical consciousness. In this context, the way the students think about the causes of historical debate was examined. The results showed that the vast majority of students were able to provide meaningful reasons for debate between historians. One-third mentioned reasons attributable to sources and the processing of sources, while another third referred to the specifics of historical cognition.

JEGYZETEK

- ¹ MORTON, Tom – SEIXAS, Peter (2013). *The big six: historical thinking concepts*. Toronto, Canada: Nelson Education.
- ² LAVILLE, Cristian (2004): Historical Consciousness and Historical Education: What to Expect from the First for the Second. In: SEIXAS, Peter (Ed.): *Theorizing Historical Consciousness*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 173.
- ³ VOSS, James F. – WILEY, John (2006). Expertise in history. In: ERICSSON, K. Anders – CHARNESS, Neil – FELTOVICH, Paul J. – HOFFMAN, Robert R. (Ed.): *The Cambridge handbook of expertise and expert performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 569–584.
- ⁴ LEE, Peter – ASHBY, Rosalyn (2000): Progression in Historical Understanding among Student Sages 7-14. In: STEARNS, Peter N. – SEIXAS, Peter – WINEBURG, Sam (Eds.): *Knowing, Teaching, and Learning History: National and International Perspectives*. New York: New York University Press, 199-222.; CHAPMAN, Arthur (2014): Using Jörn Rüsen's 'Disciplinary Matrix' to Develop Understandings of Historical interpretation. Pre Publication proof. *Caderno de Pesquisa: Pensamento Educacional*, 9 (21): 67-85.; CHAPMAN, Arthur (2016): Historical Interpretations. In: DAVIES, Ian (Ed.): *Debates in History Teaching* (2nd Edition). London and New York: Routledge, 96-108.; F. DÁRDAI Ágnes (2006): A történelmi tanulás sajátosságai. In: F. DÁRDAI Ágnes (2006): A történelmi tanulás sajátosságai. In: *Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás I.* ELTE BTK – Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, Budapest, 14-29.
- ⁵ VAN SLEDRIGHT, Bruce (2014): *Assessing Historical Thinking and Understanding Innovative Designs for New Standards*. New York and London: Routledge.
- ⁶ RÜSEN, Jörn (2006). Historical Consciousness: Narrative, Structure, Moral Function, and Ontogenetic Development. In: SEIXAS, Peter (Ed.): *Theorizing Historical Consciousness*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 63–85.; LÉVESQUE, Stepnane (2018). Removing the "Past": Debates Over Official Sites of Memory. *Public History Weekly*, 6(29). DOI: 10.1515/phw-2018-12570